

This work is published with a CC-BY 4.0 license. Cite the source accurately:

Quik C, 2019. Verdwenen Landschap: Palaeogeografisch onderzoek in archeologische context. NBV Themadag Bodem & Archeologie, Castricum, 22 November 2019.

Verdwenen landschap

Palaeogeografisch onderzoek in archeologische context

Cindy Quik (MSc)

Promotie-onderzoeker

Bodemgeografie en Landschap, Wageningen Universiteit

Prof.dr. Jakob Wallinga ¹

Dr. Roy van Beek ^{1,2}

Dr. Ype van der Velde ³

1. *Vakgroep Bodemgeografie en Landschap, Wageningen Universiteit*

2. *Vakgroep Culturele Geografie, Wageningen Universiteit*

3. *Departement Aardwetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam*

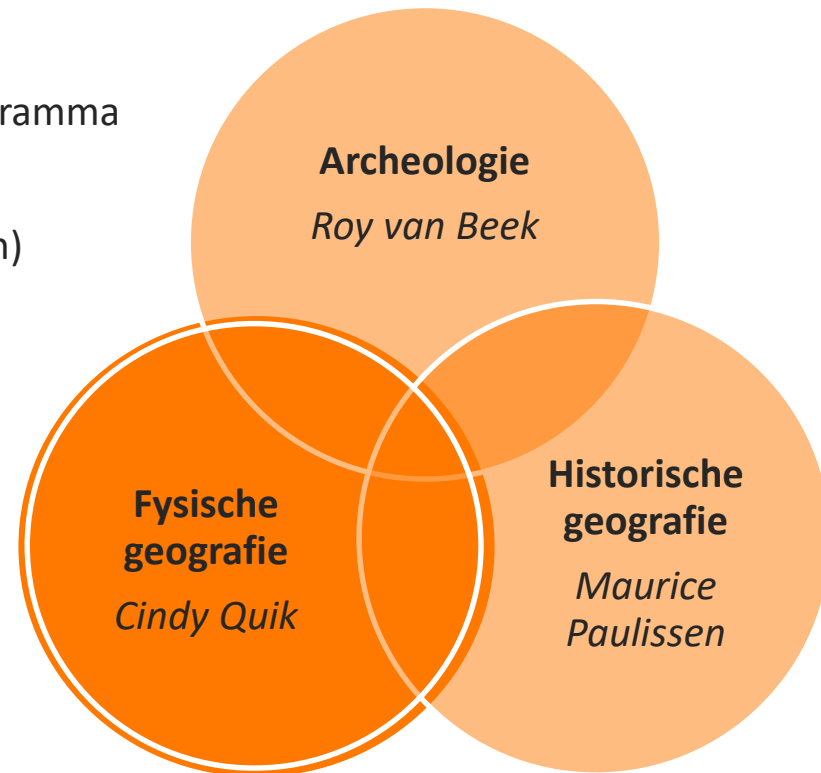
Home Turf: An integrated approach to Dutch raised bogs

Home Turf: Een geïntegreerde benadering gericht op Nederlandse hoogvenen

Vijfjarig interdisciplinair onderzoeksprogramma

Binnenlandse venen (niet kustvlakteveen)

Lange-termijn geschiedenis

Veenlandschappen

Grote gebieden van de NW Europese vlakte waren eens uitgestrekte moerasgebieden

3500 BP¹

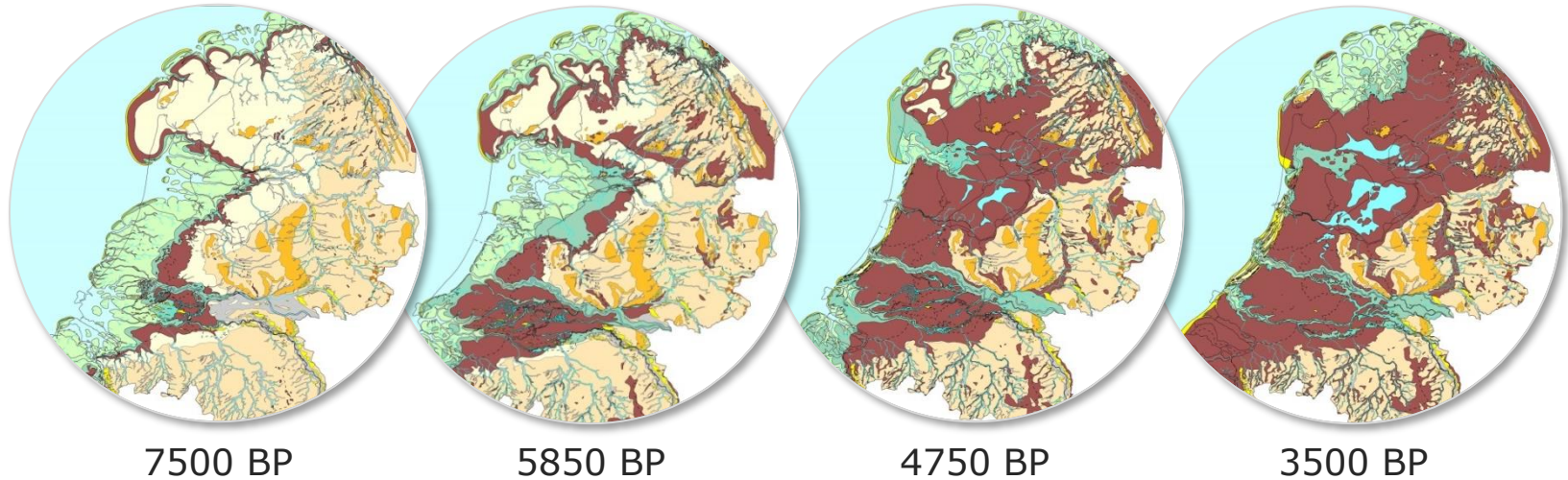
1 Vos PC. 2015. Palaeogeographical map of the Netherlands 3500 BP. In *Origin of the Dutch Coastal Landscape: Long-Term Landscape Evolution of the Netherlands during the Holocene, Described and Visualized in National, Regional and Local Palaeogeographical Map Series*, Vos PC (ed.). Barkhuis: Groningen; 50–79.

Nu niet meer zo...

Kaart gebaseerd op Natura 2000 versie 2015

Palaeogeografische ontwikkeling

Veel detail voor de grote rivieren, delta's en kustlijn

Reconstructies van binnenlandse veengebieden zijn minder zeker

Aanvang veengroei wordt geplaatst in Atlanticum (8500-5500 jaar BP), Meso-/Neolithicum

Voor de binnenlandse veengebieden is meer detail gewenst

Palaeogeografische ontwikkeling

- ▶ Waar en wanneer begon de veengroei?
- ▶ Hoe snel ging de uitbreiding en met welk ruimtelijk patroon?
- ▶ Wat was het karakter van het onderliggende landschap?
- ▶ Wat waren de oorzaken van deze landschappelijke verandering?

Moerassen en de mens

Grote verandering in het landschap

van droog naar nat

van mineraal naar organisch

geen water, maar ook geen land?

- ▶ Gevolgen voor toegankelijkheid, bewoning, en menselijk gebruik van het landschap¹

¹ **Van Beek R. 2015.** An Interdisciplinary approach to the long-term history of raised bogs: a case study at Vriezenveen (the Netherlands). *Journal of Wetland Archaeology* 15 (1): 1–33.
Van Beek R, Maas GJ, Van den Berg E. 2015. Home Turf: an interdisciplinary exploration of the long-term development, use and reclamation of raised bogs in the Netherlands. *Landscape History* 36 (2): 5–34.

Integratie met archeologie

Analyse van lange-termijn bewoningsgeschiedenis

- ▶ Fochteloërveen

Context voor individuele veenvondsten

- ▶ Meisje van Yde

Opstellen van archeologische verwachtingswaardes

Integratie met archeologie

Analyse van lange-termijn bewoningsgeschiedenis

▶ **Fochteloërveen**

Context voor individuele veenvondsten

▶ Meisje van Yde

Opstellen van archeologische verwachtingswaardes

Fochteloërveen

Fochteloërveen (Roy van Beek, 2019)

Gebied van circa 2500 ha

Één van de laatste hoogveenrestanten van NW-Europa, Natura-2000 gebied

Veen is vermoedelijk van Subatlantische ouderdom¹

Kaart gebaseerd op Natura 2000 versie 2015

¹ Van Geel B, Van der Plicht J, Kilian MR, Klaver ER, Kouwenberg JHM, Renssen H, Reynaud-Farrera I, Waterbolk HT, 1998. The sharp rise of $\Delta^{14}\text{C}$ ca. 800 cal BC: possible causes, related climatic teleconnections and the impact on human environments. *Radiocarbon* 40-1:535-550.

Restanten ontginning

Restanten ontginning

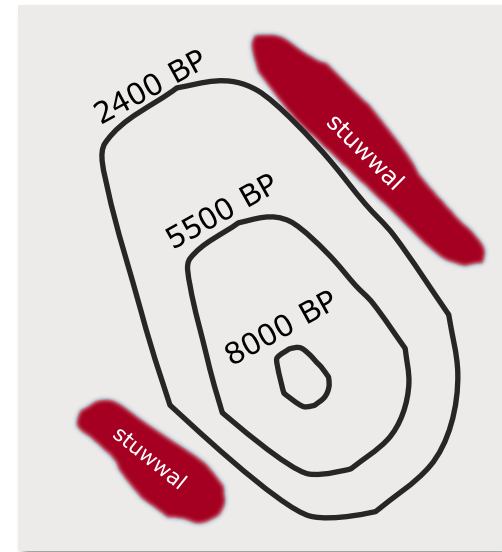
Reconstrueren veenontwikkeling

Gebaseerd op het dateren van de onderste veenlaag
op meerdere locaties¹

Isochronen: lijnen van gelijke ouderdom

Betreft de grens tussen de minerale
ondergrond en organische afzettingen

- ▶ Koolstofdatering (AMS)
- ▶ Luminescentiedatering (OSL)

Veldwerk in het Fochteloërveen

in samenwerking met

Fochteloërveen

Pleistocene
afzettingen

Veen
(Holoceen)

Overgang:
Moment van grote
landschappelijke
verandering

Ruimtelijke positie

Hoogte m +NAP

Ouderdom

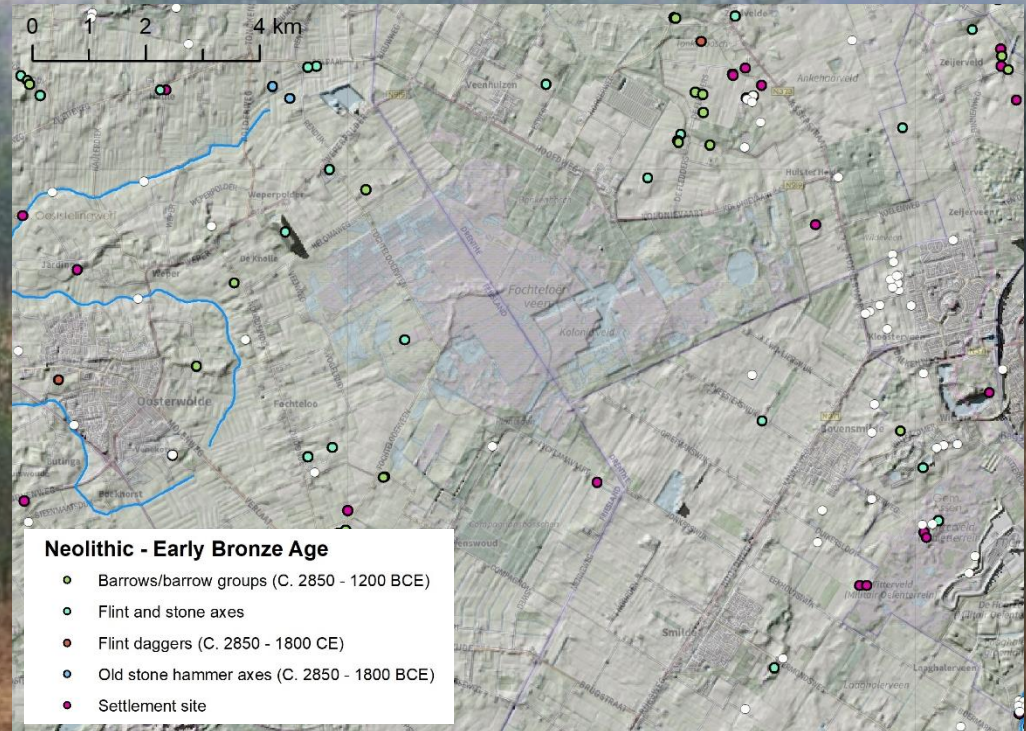
Fochteloërveen

Fochteloërveen: work in progress...

- ▶ Methodische vragen: hoe het beste de eerste veenlaag te dateren?
Koolstofdatering, luminescentiedatering, biostratigrafische indicatoren
- ▶ Dateren van de verzamelde boorkernen
Ruimtelijk patroon, opstellen isochronen, relatie ouderdom versus NAP-hoogte
- ▶ Analyses omslag van droog zandlandschap naar nat veenlandschap:
Zeespiegelstijging, ondoorlatende keileem, klimaat?

Fochteloërveen: work in progress...

- ▶ Archeologische dataset van Palaeolithicum – Hoge Middeleeuwen
- ▶ Reconstructie van het fysieke en culturele landschap

Integratie met archeologie

Analyse van lange-termijn bewoningsgeschiedenis

- ▶ Fochteloërveen

Context voor individuele veenvondsten

- ▶ Meisje van Yde

Opstellen van archeologische verwachtingswaardes

Integratie met archeologie

Analyse van lange-termijn bewoningsgeschiedenis

▶ Fochteloërveen

Context voor individuele veenvondsten

▶ **Meisje van Yde**

Opstellen van archeologische verwachtingswaardes

Het Meisje van Yde

Gevonden in een veentje nabij het Drentse dorpje Yde door turfstekers in 1897¹

Ongeveer 16 jaar oud¹

Omgebracht rond het begin van de jaartelling²

1 **Van der Sanden WAB, 1990.** Mens en moeras. Veenlijken in Nederland van de Bronstijd tot en met de Romeinse tijd. Assen: Drents Museum.

Van der Sanden WAB, 1994. Het meisje van Yde. Assen: Drents Museum.

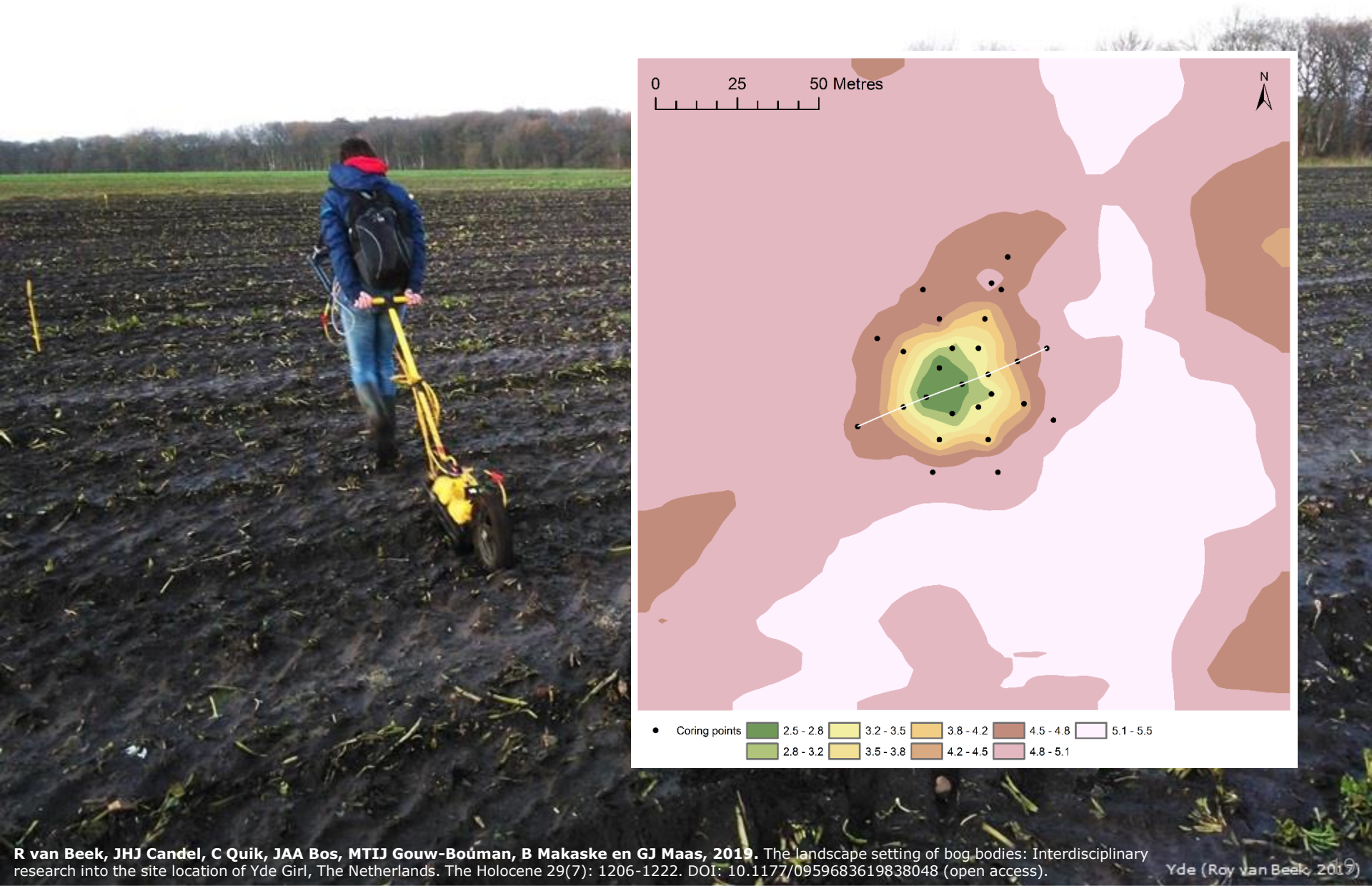
2 **Van der Plicht J, Van der Sanden WAB, Aerts AT et al. (2004)** Dating bog bodies by means of 14C-AMS. *Journal of Archaeological Science* 31: 471–491.

Vindplaats: Stijfveen

Huidige situatie

Grondradar + boringen » palaeo-hoogtemodel

0 25 50 Metres

N

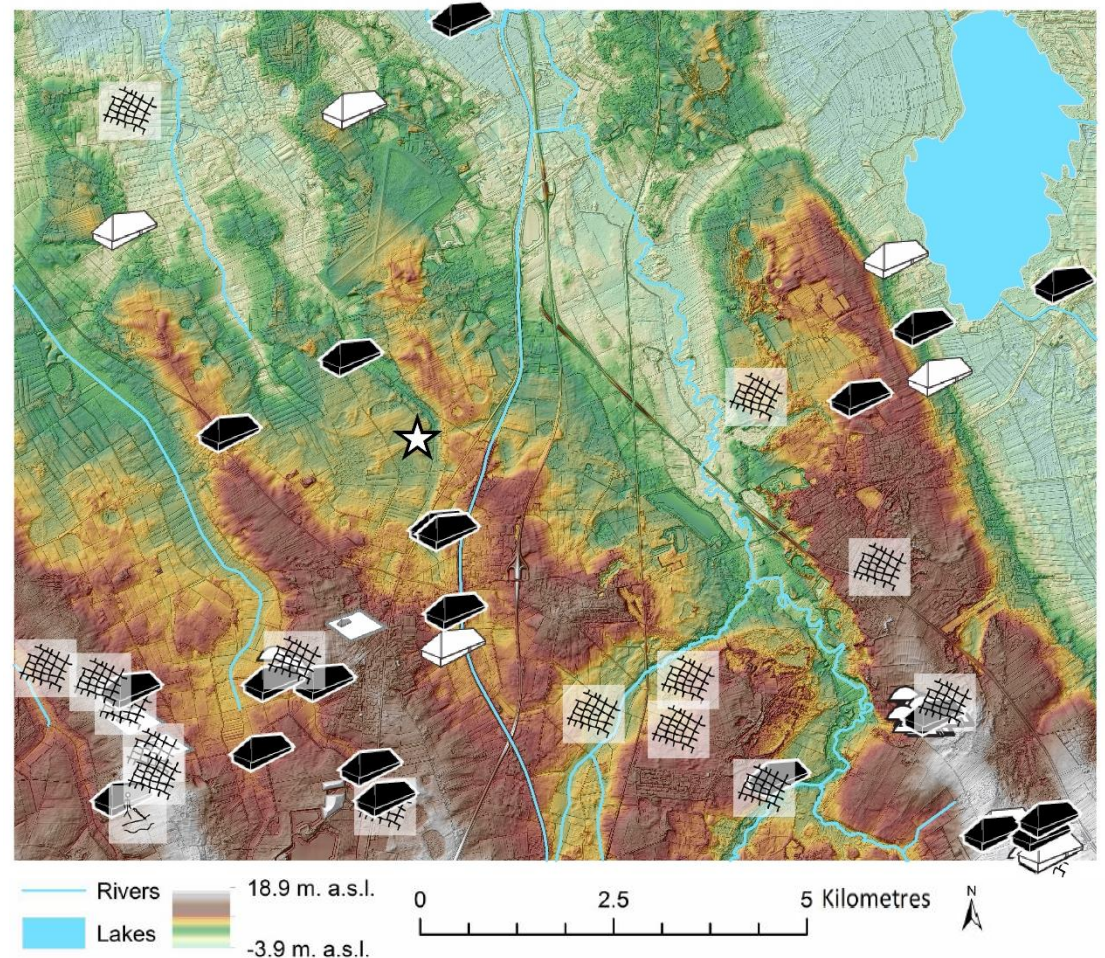
• Coring points

2.5 - 2.8	3.2 - 3.5	3.8 - 4.2	4.5 - 4.8	5.1 - 5.5
2.8 - 3.2	3.5 - 3.8	4.2 - 4.5	4.8 - 5.1	

Beknopte conclusies

- ▶ Laagte van ca. 2.3 m diep, diameter van ca. 60 m
- ▶ Oligotroof hoogveen, omgeven door een open, gemengd loofbos
- ▶ Bewoning vooral op stuwwallen, meerdere dorpjes op 1 tot 2 km van vindplaats
- ▶ Depositie van het meisje net buiten het bewoonbare gebied

Late IJzertijd – Vroege Romeinse Tijd

Integratie met archeologie

Analyse van lange-termijn bewoningsgeschiedenis

- ▶ Fochteloërveen

Context voor individuele veenvondsten

- ▶ Meisje van Yde

Opstellen van archeologische verwachtingswaardes

Dank voor uw aandacht

cindy.quik@wur.nl |

Home Turf Project | www.boglandscapes.eu

Bodemgeografie en Landschap | Departement Omgevingswetenschappen | Wageningen Universiteit

+31 317 488 868 | Postbus 47 | 6700AA Wageningen | Nederland